

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет права та економіки
Кафедра державно-правових дисциплін

Арабаджи Н.Б.

ЮРИДИЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ

Навчально-методичний посібник

для здобувачів вищої освіти
спеціальності 081 ПРАВО

Одеса
2023

Арабаджи Н.Б. Юридична деонтологія: навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти спеціальності 081 «Право» Міжнародного гуманітарного університету. Одеса, 2023. 72 с.

Укладач:

к.ю.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін Міжнародного гуманітарного університету **Арабаджи Н.Б.**

Рецензенти:

Крестовська Н.М. - д.ю.н., професор, завідувач кафедри морського права Національного університету «Одеська морська академія»

Матвєєва Л.Г. - д.ю.н., професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права Одеського державного університету внутрішніх справ

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Міжнародного гуманітарного університету
Протокол № від 2023 року*

© Н.Б. Арабаджи
2023

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	4
НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН КУРСУ.....	7
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН	8
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	9
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	16
ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	60
ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ	64
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	67

ВСТУП

Юридична деонтологія – це галузь юридичної науки про належну поведінку, обов'язки юриста, про кодекс його професійної поведінки. У широкому розумінні, це – наука про застосування загальних норм права, моралі у діяльності юриста. У вузькому – наука, що аналізує правові, психологічні, політичні, естетичні та етичні і, звичайно, моральні вимоги, які регламентують ставлення юриста до клієнта, своїх і чужих колег і до всіх оточуючих.

Дана навчальна дисципліна має ввести здобувачів вищої освіти спеціальності «Право» у зміст своєї спеціальності, ознайомити його з місцем і значенням юридичної професії в суспільстві, розкрити деонтологічні вимоги, що висувуються до юриста, надати загальне уявлення про засади, норми, вміння та навички, які він повинен опанувати, щоб відповідати своєму професійному призначенню.

Метою юридичної деонтології як навчальної дисципліни є розкриття соціально-нормативного змісту професійної діяльності юриста, її принципів, особливостей та ролі в житті суспільства і держави; характеристика її минулого, сьогодення і тенденцій подальшого розвитку. Вона повинна забезпечити формування ціннісних орієнтацій студента, запропонувати цілісну систему вимог, які пред'являються до юриста в цивілізованому суспільстві, що прагне до побудови демократичної правової держави.

Знання юридичної деонтології має важливе значення для студентів юридичних навчальних закладів, адже вони пов'язують свою подальшу професійну діяльність зі здійсненням правової роботи в суспільному виробництві, зокрема зі включенням у суспільні відносини на основі самостійно сформованих деонтологічних норм.

Завданнями юридичної деонтології є: 1) визначити нормативи культури (професійно-правової, політичної, етичної,

естетичної, психологічної культури тощо) поведінки юриста, необхідні для його ефективної професійної діяльності; 2) навчити правильно розуміти професійний обов'язок, розкрити основні етапи його морально-психологічного і професійно-правового осмислення; 3) сприяти гуманізації юридичної діяльності, виключити формальне прикладання знань при наданні професійно-правових послуг; 4) навчити своєчасно виявляти і усувати деформації в юридичній практиці; 5) визначити шляхи підвищення престижу юридичної професії; 6) стимулювати юриста до активності в підвищенні рівня правової культури суспільства та ін.

Навчально-методичний посібник дисципліни «Юридична деонтологія» є складовою частиною навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня фаховий молодший бакалавр. Даний посібник визначає нормативний зміст навчання з дисципліни, встановлює обсяг та рівень засвоєння знань за видами навчальних занять та самостійної роботи згідно з вимогами освітньо-професійної програми підготовки фахового молодшого бакалавра.

У результаті вивчення дисципліни «Юридична деонтологія» здобувач вищої освіти повинен:

знати на понятійному рівні – основні категорії, поняття та їх визначення з курсу, зміст навчальної дисципліни «Юридична деонтологія» та його структуру, особливості його предмету та інститутів;

описувати: конкретні правові явища, види юридичної практичної діяльності, вимоги, що ставляться до юристів, знати та вміти правильно застосовувати відповідне законодавство;

розуміти якісні зміни та оновлення, що відбуваються на сучасному етапі суспільства;

визначати останні зміни та доповнення, внесені в чинне законодавство; пояснювати зміст нормативно-правових актів;

застосовувати знання (вміння): на рівні відтворення – правильно оцінювати сутність та зміст конкретних правових явищ

(ситуацій), орієнтуватися в чинному законодавстві; на творчому рівні – використовувати свої внутрішні якості у підвищенні ефективності професійної діяльності, досліджувати правові явища, формувати наукові пошуки; застосовувати теоретично-правові знання для оцінки юридичної практичної діяльності; упорядковувати набуті знання у вигляді виконання індивідуальних завдань;

аргументовано обговорити та пояснити: юридична деонтологія як цілісна інтегрована юридична наука, її значення і роль для правознавства.

Вивчення дисципліни передбачає такі етапи: ознайомлення з методичними вказівками і з'ясування обсягу вимог до студента при вивченні даної теми; вивчення матеріалу і конспектування основних положень та вимог нормативних документів, що наведені в методичних вказівках до дисципліни.

Тематичний план дисципліни складається з семи тем, які складають окремий самостійний блок дисципліни «Юридична деонтологія».

Навчальний процес здійснюється в таких формах: лекційні, практичні (семінарські) заняття, індивідуальні заняття і самостійна робота студента.

Обов'язковим елементом успішного засвоєння навчального матеріалу дисципліни є самостійна робота студентів з рекомендованою навчальною літературою з юридичної деонтології та нормативно-правовим матеріалом.

Підсумковою формою контролю знань, отриманих у процесі вивчення дисципліни «Юридична деонтологія» є іспит.

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН КУРСУ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь - 08 «Право» Спеціальність (професійне спрямування): 081 «Право»	Вибіркова	
Змістовних модулів – 1		Рік підготовки: 1-й	
		Семестр: 1-й	2-й
		Лекції	
Загальна кількість годин – 120	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Фаховий молодший бакалавр	28 год.	6
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 3		Практичні, семінарські	
		14 год.	4
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		48 год.	110.
	Вид контролю: екзамен		

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма					заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		лекц.	прак	лаб	інд	сам. роб.		лекц	прак	лаб	інд	сам. роб.
Тема 1. Юридична деонтологія як наука і навчальна дисципліна. Історико-нормативні засади юридичної деонтології	12	4	2	-	-	6						18
Тема 2. Основні види професії «юрист»	12	4	2	-	-	6		2	2			10
Тема 3. Правова та політична культура юриста	12	4	2	-	-	6						
Тема 4. Психологічна культура юриста-практика	12	4	2	-	-	6		2				18
Тема 5. Етична та естетична культура юриста	12	4	2	-	-	6		2	2			10
Тема 6. Економічна та екологічна культура юриста	12	4	2	-	-	6						18
Тема 7. Дисциплінарна відповідальність юристів-практиків	12	4	2	-	-	6						18
Усього годин	84	28	14			42	120	6	4			110
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ – ЕКЗАМЕН												

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Юридична деонтологія як наука і навчальна дисципліна (2 год.)

Поняття, ознаки і предмет юридичної деонтології. Місце юридичної деонтології у системі суспільних і юридичних наук. Методи юридичної деонтології. Функції і принципи юридичної деонтології. Передумови виникнення і етапи розвитку юридичної деонтології. Нормативні основи юридичної деонтології.

Література:

Біленчук П. Д., Сливка С. С. Правова деонтологія / за ред. акад. П. Д. Біленчука. К.: АТІКА, 1999. 320 с.

Гапотій В. Д., Мінкова О.Г. Юридична деонтологія: навчальний посібник. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. 146 с.

URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/4583> (дата звернення: 10.10.2020).

Гусарєв С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія. К. : ВІРА-Р ; Дакор, 2000. 506 с.

Осауленко О. І. Юридична деонтологія: навч. посіб. К. : Істина, 2008. 224 с.

Скакун О. Ф. Юридична деонтологія: підручник. Перек. з рос. Харків: Еспада, 2008. 400 с.

Сливка С. С. Юридична деонтологія : підруч. Вид. 3-є, перероб. і доп. К. : Атіка, 2006. 296 с.

Юридична деонтологія : підруч. Вид. 2-ге. Ткаченко В. Д. та ін. ; за ред. В. Д. Ткаченка. Х., Одіссей, 2008. 256 с.

Тема 2. Основні види професії «юрист»

(2 год.)

Професія юрист: поняття, основні ознаки. Фахи професії за родом діяльності. Основні види професії юрист. Правовий статус судді. Вимоги щодо суддів місцевого суду, апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду, Верховного Суду, Конституційного Суду України. Правовий статус адвоката. Вимоги щодо несумісності адвоката. Стажист адвоката. Правовий статус нотаріуса. Помічник нотаріуса. Юрисконсульт. Державний виконавець. Працівник органів реєстрації актів громадянського стану.

Правовий статус прокурора. Вимоги до кандидатів на посаду прокурора. Правовий статус поліцейського. Слідчий. Дізнавач. Оперативний працівник правоохоронних органів. Працівник державної кримінально-виконавчої служби.

Література:

Осауленко О. І. Юридична деонтологія: навч. посіб. К. : Істина, 2008. 224 с.

Скакун О. Ф. Юридична деонтологія: підручник. Перек. з рос. Харків: Еспада, 2008. 400 с.

Юридична деонтологія : підруч. Вид. 2-ге. Ткаченко В. Д. та ін. ; за ред. В. Д. Ткаченка. Х., Одіссей, 2008. С. 81-103.

Загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації: затв. Постановою Кабінетів Міністрів України від 26 листоп. 2008 р. № 1040. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1040-2008-%D0%BF#Text>

Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР: URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Стг. 3, 36, 40, 40⁻¹, 41

Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. Стт. 6, 7, 10

Про виконавче провадження : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1404-VIII

Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон від 23.06.2005 р. № 2713-IV. Стт. 1, 14

Про Конституційний Суд України : Закон від 13.07.2017 р. № 580-VIII Ст. 11

Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 2136-VIII. Стт. 2, 13, 17-18, 23-25, 49

Про нотаріат : Закон від 2 верес. 1993 р. № 3425-XII. Стт. 3, 13

Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. Стт. 1-2, 5-8

Про органи реєстрації актів громадянського стану : Закон України від 24.12.1993. № 3807-XII. Стт. 5, 10

Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1403-VIII. Ч. 2 ст. 7, ст. 10

Про прокуратуру : Закон від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. Стт. 2, 15, 27

Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII. Стт. 28, 33, 38, 69

Тема 3. Правова та політична культура юриста (2 год.)

Правова культура юриста і культурний стиль його професійної поведінки. Професійне мислення юриста. Деформації професійної свідомості юриста-практика: шляхи подолання. Поняття та зміст політичної культури юриста. Структура та рівні політичної культури юриста. Принципи політичного нейтралітету у професійній діяльності юриста

Література:

Гапотій В. Д., Мінкова О. Г. Юридична деонтологія: навчальний посібник. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018
URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/4583>

Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : Навч. посіб. К.: Знання, 2008. 495 с.

Скакун О. Ф. Юридична деонтологія: підручник. Перек. з рос. Харків: Еспада, 2008. 400 с.

Сливка С. С. Юридична деонтологія : підруч. Вид. 2-е, перероб. і доп. К. : Атіка, 2012. 296 с.

Осауленко О. І. Юридична деонтологія: навч. посіб. К. : Істина, 2008. 224 с.

Юридична деонтологія : підруч. Вид. 2-ге. Ткаченко В. Д. та ін. ; за ред. В. Д. Ткаченка. Х., Одіссей, 2008. С. 157-167.

Тема 4. Психологічна культура юриста-практика (2 год.)

Поняття, зміст і структура психологічної культури юриста-практика. Психічний склад особи юриста-практика. Система психічних властивостей юриста-практика як особи: темперамент, здатності, спрямованість, характер. Психологія ділового спілкування юриста-практика і міжособистісних стосунків у службовому колективі. Конфлікт у колективі, його види та стилі вирішення.

Література:

Бризгалов І.В. Юридична деонтологія: Короткий курс лекцій. К.: МАУП, 2015. 48 с.

Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : Навч. посіб. К.: Знання, 2008. 495 с.

Осауленко О. І. Юридична деонтологія: навч. посіб. К. : Істина, 2008. 224 с.

Скакун О. Ф. Юридична деонтологія: підручник. Перек. з рос. Харків: Еспада, 2008. 400 с.

Юридична деонтологія : підруч. Вид. 2-ге. Ткаченко В. Д. та ін. ; за ред. В. Д. Ткаченка. Х., Одіссей, 2008. С. 126-155.

Тема 5. Етична та естетична культура юриста (2 год.)

Поняття, зміст і структура етичної культури юриста. Кодекс професійної етики юриста. Професійний обов'язок юриста. Моральна деформація юриста-практика і її причини. Моральна відповідальність. Поняття, зміст і структура естетичної культури юриста-практика. Форми прояву естетичної культури юриста. Службовий етикет юриста. Традиції і ритуали в юридичній практиці. Держава і професійно-правова символіка. Вимоги до дизайну і ергономіки в юридичних установах. Естетичні вимоги щодо оформлення правових документів.

Література:

Бризгалов І.В. Юридична деонтологія: Короткий курс лекцій. К.: МАУП, 2015. 48 с.

Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : Навч. посіб. К.: Знання, 2008. 495 с.

Лозовой В.О. Професійна етика юриста / В.О. Лозовий, О.В. Петришин. -Х.: Право, 2004.-172 с.

Серих О. В. Нормативно-правові засади професійної етики юриста. Сучасне правотворення: питання теорії та практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 4–5 червня 2021 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2021. С. 14-16.

Серих О. В. Професійна етика державних службовців: поняття, особливості. *Нове українське право*. 2021. Вип. 4. С. 104-111.

Серих О. В. Морально-етичні аспекти професійної діяльності працівника митниці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 5. С. 75-76.

Осауленко О. І. Юридична деонтологія: навч. посіб. К. : Істина, 2008. 224 с.

Скакун О. Ф. Юридична деонтологія: підручник. Перек. з рос. Харків: Еспада, 2008. 400 с.

Юридична деонтологія : підруч. Вид. 2-ге. Ткаченко В. Д. та ін. ; за ред. В. Д. Ткаченка. Х., Одіссей, 2008. С. 126-155.

Тема 6. Економічна та екологічна культура юриста (2 год.)

Поняття, структура і зміст економічної культури юриста. Поняття, зміст і структура екологічної культури юриста. Роль юриста в правовому забезпеченні відповідності екологічним правам екологічних обов'язків.

Література:

Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : Навч. посіб. К.: Знання, 2008. 495 с.

Осауленко О. І. Юридична деонтологія: навч. посіб. К. : Істина, 2008. 224 с.

Скакун О. Ф. Юридична деонтологія: підручник. Перек. з рос. Харків: Еспада, 2008. 400 с.

Сливка С. С. Юридична деонтологія : підруч. Вид. 2-є, перероб. і доп. К. : Атіка, 2012. 296 с.

Юридична деонтологія : підруч. Вид. 2-ге. Ткаченко В. Д. та ін. ; за ред. В. Д. Ткаченка. Х., Одіссей, 2008. С. 126-155.

Тема 7. Дисциплінарна відповідальність юристів-практиків (2 год.)

Загальні правила притягнення юристів-практиків до дисциплінарної відповідальності. Дисциплінарна відповідальність суддів. Дисциплінарна відповідальність працівників прокуратури. Дисциплінарна відповідальність адвокатів. Дисциплінарна відповідальність працівників нотаріату. Дисциплінарна відповідальність поліцейських.

Література:

- Юридична деонтологія : підруч. Вид. 2-ге. Ткаченко В. Д. та ін. ; за ред. В. Д. Ткаченка. Х., Одіссей, 2008. С. 114-121.
- Дисциплінарний статут Національної поліції України: затв. Законом України від 15 берез. 2018 р. № 2337-VIII. Ст. 233
- Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. Ст. 282
- Про державну службу: Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. Ст. 43
- Про нотаріат : Закон від 2 верес. 1993 р. № 3425-XII. Ст. 383
- Про прокуратуру : Закон від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. Ст. 12
- Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII. Ст. 545

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Юридична деонтологія як наука і навчальна дисципліна

1. Поняття, ознаки і предмет юридичної деонтології.
2. Місце юридичної деонтології у системі суспільних і юридичних наук.
3. Методи юридичної деонтології.
4. Функції і принципи юридичної деонтології.
5. Передумови виникнення і етапи розвитку юридичної деонтології.
6. Нормативні основи юридичної деонтології.

Методичні вказівки

1. Важливим для студентів є з'ясування того, що **юридична деонтологія** — це галузь юридичної науки і навчальна дисципліна, яка є системою знань про кодекс професійної поведінки правознавця, тобто про систему правових, політичних, психологічних, етичних, естетичних, інформаційних та інших норм-вимог, що загалом визначає соціально-правовий режим професійного спілкування юриста з колегами і клієнтами, а також про основні види юридичних професій та характер юридичної практики у співвідношенні її з наукою і освітою.

У процесі вивчення даної теми студент повинен знати, що слово «деонтологія» утворилось від грецьких слів 1) «деон» - родовий відмінок слова «деонтос» - «потрібне, належне»; 2) «логос» - наука, що разом означає «наука про належне». Уперше термін «деонтологія» введено в науковий обіг у 1834 році англійським філософом і юристом *Ієремією Бентамом* при викладі етичних установок, необхідних для кар'єри і досягнення

особистого матеріального благополуччя. Він запропонував модель науки про норми професійної поведінки людини, що має владу, і виклав їх в книзі «Деонтологія, або Наука про мораль».

Для розуміння сутності та змісту юридичної деонтології як науки важливо охарактеризувати її ознаки. Студент повинен знати, що ознаками юридичної деонтології є те, що вона є: суспільною, юридичною, нормативною, інтегрованою і поряд з цим цілісною наукою, прикладною (практичною), антропологічно орієнтованою (гуманістичною) наукою.

Що стосується предмету юридичної деонтології, то він складний. У науковій літературі прийнято виокремлювати такі складові предмету юридичної деонтології: 1) юридичні професії за їх характерними рисами; 2) юридична практика у взаємовідношенні з юридичною освітою і юридичною наукою; 3) нормативи поведінки юристів різних спеціальностей, яких вони повинні дотримуватися в процесі професійної діяльності, вимоги, що пред'являються до юристів тощо. Слід охарактеризувати кожен з цих складових.

2. При вивченні даної теми особливу увагу слід приділити місцю юридичної деонтології в системі юридичних наук та тісному взаємозв'язку юридичної деонтології з іншими суспільними науками: **етикою, психологією, політологією, естетикою, інформатикою**, оскільки вона включає елементи цих наук; з **теорією держави і права та галузевими науками конституційного, цивільного, кримінального, адміністративного, трудового, екологічного, інформаційного права** тощо.

3. Характеризуючи методи юридичної деонтології, слід виходити з того, що у цій науці використовуються філософські, загальнонаукові, міждисциплінарні, спеціальні (конкретні) методи наукового пізнання.

Загальним методом юридичної деонтології є **діалектичний** метод. Системний метод передбачає, що всі явища юридичної деонтології є організованою системою і структурно

взаємозв'язані. Онтологічний метод дає можливість пізнати і пояснити явища і процеси, пов'язані з юридичною практикою. До основних спеціальних (конкретних) методів юридичної деонтології належать: психологічний метод; соціологічний метод; статистичний метод; історико-політичний метод; порівняльно-правовий метод та ін.

4. Студентам слід звернути увагу на основні функції юридичної деонтології: **пізнавальну (онтологічну), або інформаційну; евристичну; прогностичну; аксіологічну** (аксіологія — вчення про цінності); **ідеологічну; виховну; прикладну** та охарактеризувати кожна з них.

Важливо знати, що принципами юридичної деонтології є такі принципи: гуманності, справедливості, законності, істинності, плюралізму, професійно-правової активності. Слід розкрити зміст кожного з цих принципів.

5. Необхідно звернути увагу на передумови виникнення юридичної деонтології. Професія юриста є однією із стародавніх професій, а початок її розвитку сягає глибокої давнини. Передумовами появи юридичної деонтології стала суспільна затребуваність в праці юриста; розбіжності між правосвідомістю юриста і клієнта, диспропорції в знанні права; потреба населення в ефективній юридичній практиці.

Перший етап розвитку юридичної деонтології, що виразився в уявленнях про те, якою повинна бути юридична діяльність, відноситься до часів Стародавнього Риму і пов'язаний з іменами класиків юриспруденції (Гай, Ульпіан, Модестин, Павло, Папініан). Термін «юриспруденція» виник у Стародавньому Римі наприкінці IV- на початку III століття до н. є. (від *lat. jurisprudenti*— знання права). Поступово в усіх країнах світу йшов процес становлення, а потім організаційного і методичного оформлення професійної юридичної освіти. Перші університети, що виникли в XI—XII століттях у Болоньї, Падуї, Кембриджі, Саламанки, Парижі, мали юридичні факультети.

Другий етап розвитку юридичної деонтології пов'язується з

періодом розвитку буржуазних відносин і формуванням світського, юридичного, світогляду (XVII—XVIII ст.), коли юридична практика змінюється, розширюється її зміст, з'являються нові форми і засоби здійснення. *Третій етап* розвитку юридичної деонтології пов'язується з початком XX століття та оформленням перших документів про стандарти юридичної професії. *Четвертий етап* розвитку юридичної деонтології пов'язаний з міжнародною уніфікацією вимог, що пред'являються до юристів, виходом за національні рамки, появою міжнародних стандартів у професійно-юридичній діяльності (з 80-х рр. XIX ст.).

6. Нормативи професійної поведінки (культури) юриста містяться як в **нормативно-правових актах, так і в корпоративних документах**, в моральних (деонтологічних) кодексах юридичних об'єднань (асоціацій правників, спілок адвокатів тощо), як національних, так і міжнародних.

Студент має знати нормативні основи юридичної деонтології:

1) етичні або деонтологічні кодекси (правила поведінки) професійних груп юристів, які прийняті в державі — *кодекси національних об'єднань (корпорацій) юристів*;

2) етичні або деонтологічні кодекси (правила поведінки) юристів, які затверджені як міжнародні стандарти — *кодекси міжнародних об'єднань юристів*;

3) законодавчі і підзаконні нормативно-правові акти в тій їх частині, в якій містяться нормативні приписи етичного (деонтологічного) змісту — національне законодавство (наприклад, вимоги щодо доброчесності суддів у Законі України «Про судоустрій і статус суддів»).

Тема 2. Основні види професії «юрист»

1. Професія юрист: поняття, основні ознаки

2. Фахи професії за родом діяльності. Основні види професії юрист
3. Правовий статус судді. Вимоги щодо суддів місцевого суду. апеляційного суду. вищого спеціалізованого суду. Верховного Суду. Конституційного Суду України
4. Правовий статус адвоката. Вимоги щодо несумісності адвоката. Стажист адвоката
5. Правовий статус нотаріуса. Помічник нотаріуса
6. Юрисконсульт
7. Державний виконавець
8. Працівник органів реєстрації актів громадянського стану
9. Правовий статус прокурора. Вимоги до кандидатів на посаду прокурора
10. Правовий статус поліцейського
11. Слідчий. Дізнавач. Оперативний працівник правоохоронних органів
12. Працівник державної кримінально-виконавчої служби

Методичні вказівки

1. При вивченні цієї теми студенту слід дати поняття професія «**юрист**», під яким розуміється рід трудової діяльності в правовій сфері суспільства, що потребує юридичних знань, умінь і навичок, необхідних для професійного виконання прав й обов'язків.

Окрему увагу слід приділити загальним **ознакам** професії **юриста**: 1) служить громадянському суспільству і державі; 2) надає соціальні послуги громадянам у вигляді юридичної допомоги і має справу, як правило, із соціальними аномаліями, відхиленнями від норм, «хворобами» у суспільстві; 3) як правило, користується статусом посадової особи; 4) не бере прямої участі у створенні матеріальних і духовних благ; 5) діє автономно; 6) діє творчо; 7) він є служителем закону і завжди керується тільки законом; 8) є носієм професійної специфічної культури, що

охоплює всі культурні аспекти юридичної діяльності, не лише правові, а й етичні, психологічні, політичні, економічні, екологічні, інформаційні та ін.; 9) зобов'язаний всебічно аналізувати отриману інформацію, встановлювати істину у справі; 10) праця юриста є дуже відповідальною, оскільки завжди пов'язана з долею людей.

2. Варто знати, що **юридичний фах** – це певний вид професійно-трудової діяльності в межах професії юриста з чітко визначеними повноваженнями, що потребує конкретних правових знань, вмій і навичок необхідного рівня і напрямку професійно-правового мислення і діяльності.

Важливо характеризувати такі фахи юридичної професії за родом діяльності: суддя; прокурор; адвокат; нотаріус; юрисконсульт; слідчий; поліцейський та ін.. При цьому слід мати на увазі, що праця юриста використовується в таких сферах:

1) власне юридичних відомствах - прокуратурі, судовій системі, системах МВС, СБУ, Міністерстві юстиції та ін.;

2) органах центральної представницької влади та органах місцевого самоврядування;

3) центральних органах виконавчої влади і регіональних (місцевих) органах виконавчої влади — місцевих державних адміністраціях;

4) різноманітних державних службах: службах, відомствах, агентствах, інспекціях та ін.;

5) комерційних організаціях (фірмах, корпораціях, банках тощо);

6) союзах (колегіях) осіб вільної професії (адвокати) і спеціалізованих юридичних фірмах;

7) установах інформаційного і кадрово-ресурсного забезпечення (наукових і освітніх закладах, юридичній пресі, інформаційних фондах та ін.).

У процесі вивчення даної теми студенти повинні з'ясувати, що до видів юридичних професій належать: суддя - загального суду, господарського суду, адміністративного суду, Верховного

суду та Конституційного Суду України; адвокат; прокурор, нотаріус, юрист-державний діяч, юрист - працівник органів державної влади і місцевого самоврядування, юрист банківської діяльності, юрист - працівник органів внутрішніх справ, юрист - працівник служби безпеки, юрист - працівник податкових органів, юрист - працівник митних органів, юрисконсульт на підприємстві, установі, організації, юрист - практик, юрист - викладач, юрист - науковий працівник, юрист - журналіст та ін. Необхідно охарактеризувати основні з них.

3. Суддя – це посадова особа відповідного суду, яка у встановленому законом порядку призначена (чи обрана) для здійснення правосуддя і виконання суддівських обов'язків на професійній основі. Суддя є носієм судової влади.

Правовий статус суддів визначено Конституцією України і Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. Згідно із статтею 52 Закону України **«Про судоустрій і статус суддів»** суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього Закону призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі.

Слід акцентувати увагу на тому, що судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді.

Також необхідно знати, що відповідно до статті 127 Конституції України та ст. 69 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, добросовісним та володіє державною мовою.

Потрібно розкрити зміст статей 28 (вимоги щодо судді апеляційного суду), 33 (вимоги щодо судді вищого спеціалізованого суду), 38 (вимоги щодо судді Верховного суду України) Закону України «Про судоустрій і статус суддів», статті

11 Закону України «Про Конституційний Суд України» (вимоги до судді Конституційного Суду України).

Статтею 128 Конституції України встановлено, що призначення на посаду судді здійснюється Президентом України за поданням Вищої ради правосуддя в порядку, встановленому законом. Призначення на посаду судді здійснюється за конкурсом, крім випадків, визначених законом.

Студентам окрему увагу слід приділити вивченню змісту статей 53 (незмінюваність судді), 54 (вимоги щодо несумісності), 57 (присяга судді) Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Окрема стаття 58 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» присвячена питанням етики судді, де встановлено, що питання етики суддів визначаються Кодексом суддівської етики, що затверджується з'їздом суддів України за пропозицією Ради суддів України.

4. Адвокат – це фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені Законом України «**Про адвокатуру та адвокатську діяльність**» від 05.07.2012 р. Стаття 59 Конституції України проголосила основну функцію адвоката – надання професійної правничої допомоги.

Потрібно звернути увагу на те, що адвокат – це не посадова особа, а людина «вільної професії», це юрист, що надає професійну правову допомогу громадянам і організаціям усіма способами (консультаціями, судовим захистом, представництвом), передбаченими законодавством.

Важливо визначити, що адвокатська діяльність – це незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту.

Студент повинен знати, що відповідно до статті 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного

згідно із Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Важливе значення для з'ясування даного питання має дослідження положення цієї ж статті про те, яка особа не може бути адвокатом.

Слід зосередити увагу на тому, що даним Законом не встановлена вимога до особи, яка може бути адвокатом щодо громадянства України.

У процесі вивчення даного питання студенти повинні з'ясувати вимоги щодо несумісності адвокатської діяльності з іншими видами діяльності згідно із статтею 7 вказаного Закону.

Студенти повинні вивчити положення статті 10 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо стажиста та стажування адвоката.

5. Важливо знати, що правовий статус нотаріуса визначено Законом України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. Згідно з цим Законом нотаріат в Україні - це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені цим Законом, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Згідно із ст. 3 Закону України «Про нотаріат» **нотаріус** - це уповноважена державою фізична особа, яка на професійній основі здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві (державні нотаріуси) або незалежну професійну нотаріальну діяльність (приватний нотаріус), зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Необхідно пам'ятати, що основне призначення нотаріуса – це складання і оформлення нотаріальних актів та інших документів, передбачених законодавством з метою надання їм достовірного характеру.

Цією же статтею визначено, що нотаріусом може бути громадянин України, якому присуджено ступінь вищої юридичної освіти не нижче магістра, який володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного Законом України "Про забезпечення функціонування української мови як державної", має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори - не менш як три роки, склав кваліфікаційний іспит і отримав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Потрібно встановити, яка особа не може бути нотаріусом відповідно до статті 3 Закону України «Про нотаріат».

Студент має знати, що згідно із статтею 13 вищезазначеного закону помічником нотаріуса може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, але не нижче першого рівня (бакалавр), володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як три роки.

6. Що стосується **юрисконсульта**, варто пам'ятати, що він є працівником правової служби державного органу, комерційних або некомерційних підприємств, організацій, що забезпечує правовими послугами їх потреби. Основне призначення юрисконсульта полягає в забезпеченні правовими послугами потреб міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, державного підприємства, установи, комерційних або некомерційних підприємств, організацій.

Залежно від обсягу, характеру і складнощів правової роботи в міністерствах, на підприємствах створюються юридичні управління (відділ, сектор тощо) або вводиться посада юрисконсульта відповідної категорії (юридична служба).

Правовий статус юридичної служби міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації визначається відповідним Положенням, яке затверджено Постановою Кабінетів Міністрів України від 26.11.2008 р. № 1040, відповідно до якого основним завданням юридичної служби є організація правової роботи, спрямованої на правильне застосування, неухильне дотримання та запобігання невиконанню вимог законодавства, інших нормативних актів органом виконавчої влади, підприємством, їх керівниками та працівниками під час виконання покладених на них завдань і функціональних обов'язків, а також представлення інтересів органу виконавчої влади, підприємства в судах.

7. Вивчаючи питання щодо державного виконавця, студент повинен знати, що воно регулюється Законом України «**Про виконавче провадження**» та Законом України «**Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів**» від 02.06.2016 р.

Відповідно до Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», повне і неупереджене виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом, покладається на органи державної служби та приватних виконавців.

Згідно із ч. 2 статті 7 цього закону, державний виконавець є представником влади, діє від імені держави і перебуває під її захистом та уповноважений державою здійснювати діяльність з примусового виконання рішень у порядку, передбаченому законом.

Приватний виконавець є суб'єктом незалежної професійної діяльності.

Необхідно уявити, що державним виконавцем може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту (для керівників органів державної виконавчої служби та їх заступників – не нижче другого рівня), володіє державною мовою і здатний за своїми особистими і діловими якостями здійснювати

повноваження державного виконавця (стаття 10 вищевказаного Закону).

Спеціальні вимоги до рівня професійної компетентності державних виконавців та керівників органів державної виконавчої служби визначаються Міністерством юстиції України.

8. Реєстрацію актів громадянського стану, відповідно до Закону України «Про органи реєстрації актів громадянського стану» здійснюють працівники відділів реєстрації актів громадянського стану Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в АР Крим, обласних, Київського і Севастопольського міських, районних у містах, міських (міст обласного значення) управлінь юстиції; працівники виконавчих органів сільських, селищних, міських (окрім міст загального значення) рад; також за кордоном консульські установи і дипломатичні представництва країни.

Необхідно знати, що **працівник органів реєстрації (запису) актів громадянського стану (загс)** — це посадова особа, що здійснює у встановленому законом порядку реєстрацію актів громадянського стану, тобто засвідчує від імені держави факти народження, смерті, одруження, розлучення, встановлення батьківства, зміни прізвища, імені, по-батькові тощо.

Відповідно до статті 5 Закону, завданнями органів реєстрації актів громадянського стану є: 1) забезпечення повної, своєчасної і правильної реєстрації актів громадянського стану; 2) внесення до актових записів необхідних змін, доповнень та виправлень; 3) поновлення втрачених та анулювання повторно складених актових записів; 4) видача громадянам свідоцтв про реєстрацію; 5) збереження архівного фонду.

Також слід опанувати зміст статті 10 щодо вимоги до працівників відділів реєстрації актів громадянського стану, яка встановлює, що керівником та спеціалістом відділу реєстрації актів громадянського стану може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту і рекомендований кваліфікаційною комісією для роботи у відділах реєстрації

актів громадянського стану та статтю 2 Закону про систему органів реєстрації актів громадянського стану.

9. При вивченні питання про правовий статус прокурора слід визначити, що **прокурор** є посадовою особою системи прокуратури, що здійснюють підтримку публічного обвинувачення в суді, організаційну, представницьку та наглядову діяльність в межах повноважень, встановлених національним законодавством. Основне призначення прокурора — вживання заходів по усуненню порушень закону; відновленню порушених прав і залученню у встановленому законом порядку до відповідальності осіб, які вчинили правопорушення.

Правовий статус прокурора визначено **Конституцією України (ст. 131-1 Розділу VIII «Правосуддя»)** та **Законом України «Про прокуратуру»** від 14.10.2014 р.

Згідно із статтею 2 Закону, на прокуратуру покладаються такі функції: 1) підтримання державного обвинувачення в суді; 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України; 3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Студентам варто ознайомитися із змістом статті 15 «Статус прокурора» вказаного Закону, що визначає, які посадові особи є прокурорами органу прокуратури.

Також необхідно знати вимоги до кандидатів на посаду прокурора, встановлені у статті 27 Закону України «Про прокуратуру». Так, прокурором окружної прокуратури може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше двох років та володіє державною мовою. Ці вимоги не поширюються на прокурорів

Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури може бути призначена особа, яка має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше п'яти років та володіє державною мовою. Прокурором обласної прокуратури може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше трьох років та володіє державною мовою. Прокурором Офісу Генерального прокурора може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше п'яти років та володіє державною мовою.

Окрему увагу необхідно звернути на пункти цієї статті щодо положень, за якими особа не може бути призначена на посаду прокурора.

Також студенти повинні знати зміст статті 36 Кримінального процесуального кодексу, в якій визначаються повноваження прокурора, ст. 37 КПК щодо призначення та заміни прокурора, .

10. Правовий статус поліцейського визначається Законом України «**Про Національну поліцію**» від 02.07.2015 року.

Студентам треба знати, що відповідно до статті 1 Закону Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги (стаття 2 Закону України «Про Національну поліцію України»).

Крім того, важливо звернути увагу на Розділ III Закону «Система поліції та статус поліцейських», зокрема, на статтю 13 щодо загальної системи поліції, статтю 17, яка встановлює, що поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу в поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції, статтю 18 «Основні обов'язки поліцейського», статті 23-25 щодо повноважень поліції та статтю 49, що стосується вимог до кандидатів на службу в поліції, де встановлюється, що на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою відповідно до рівня, визначеного згідно із **Законом України** «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

11. Вивчаючи питання щодо слідчого, студенту слід знати, що його правовий статус визначається новим **Кримінальним процесуальним кодексом України**, який набув чинності 20 листопада 2012 р., **Законом України «Про Національну поліцію України»**, **Наказом Міністерства внутрішніх справ «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України»**, **«Положенням про слідчі підрозділи Національної поліції України»** тощо.

Відповідно до п. 17 ч. 1 статті 3 та статті 38 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК) слідчий – це службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу Державного бюро розслідувань, органу Бюро економічної безпеки України, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Студентам, окрему увагу слід звернути на статтю 40 КПК, яка визначає повноваження та обов'язки слідчого.

Нормативну базу дізнання становить **Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 20 травня 2020 року та Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України»** також від 20 травня 2020 року,

При вивченні цього питання, необхідно знати, що відповідно до статті 3 КПК дізнання – це форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків, а дізнавач – це службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу Бюро економічної безпеки України, органу Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, у випадках, установлених КПК, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, які, відповідно до закону, здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків.

При цьому слід вивчити статтю 40¹ КПК, що встановлює повноваження дізнавача.

Оперативно-розшукова діяльність регулюється Законом України **«Про оперативно-розшукову діяльність»** від 18.02.1992 р. та частково **Кримінальним процесуальним кодексом України.**

Оперативно-розшукова діяльність, за статтею 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», - це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.

Завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підбивну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави (стаття 1 Закону).

Студентам необхідно знати, що відповідно до статті 5 вищевказаного Закону, оперативно-розшукову діяльність здійснюють оперативні підрозділи: 1) Національної поліції - підрозділи кримінальної та спеціальної поліції; 2) Державного бюро розслідувань - оперативні, оперативно-технічні, внутрішнього контролю, забезпечення особистої безпеки; 3) Служби безпеки України - оперативні підрозділи Центрального управління, регіональних органів та органів військової контррозвідки; 4) Служби зовнішньої розвідки України - агентурної розвідки, оперативно-технічні підрозділи та власної безпеки; 5) Державної прикордонної служби України - розвідувальні органи центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону (підрозділи агентурної розвідки, оперативно-технічні підрозділи та власної безпеки), підрозділи забезпечення внутрішньої безпеки та власної безпеки, оперативного документування, оперативно-розшукові та оперативно-технічні; 6) управління державної охорони - підрозділи оперативного забезпечення охорони виключно з метою забезпечення безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона; 7) органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України; 8) розвідувального органу Міністерства оборони України - оперативні, оперативно-технічні, власної безпеки; 9) Національного антикорупційного бюро України - підрозділи детективів, оперативно-технічні,

внутрішнього контролю. 10) Бюро економічної безпеки України - підрозділи детективів, оперативно-технічні підрозділи.

Також важливо звернути увагу на зміст статті 6 Закону, що визначає підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності, статті 7 і 8, що встановлюють права та обов'язки підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність та статті 41 Кримінального процесуального кодексу України.

12. В процесі вивчення цієї теми, студентам необхідно знати, що діяльність державної кримінально-виконавчої служби регулюється Законом України «**Про Державну кримінально-виконавчу службу України**» від 23.06.2005 р. Згідно із Законом, на Державну кримінально-виконавчу службу України покладається завдання щодо здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань (ст. 1).

Працівник державної кримінально-виконавчої служби – це службова особа, що на професійній основі та в межах повноважень здійснює правозастосовні та правоохоронні функції з виконання кримінальних покарань відповідно до закону.

Студентам необхідно проаналізувати та вивчити статтю 14 щодо вимог, які встановлюються Законом для обіймання посади державного кримінального виконавця.

Тема 3. Правова та політична культура юриста

1. Правова культура юриста і культурний стиль його професійної поведінки.
2. Професійне мислення юриста.
3. Деформації професійної свідомості юриста-практика: шляхи подолання.
4. Поняття та зміст політичної культури юриста
5. Структура та рівні політичної культури юриста
6. Принципи політичного нейтралітету у професійній діяльності юриста

Методичні вказівки

1. При розгляді підтеми «Правова культура юриста» студентам слід розуміти, що правова культура є різновидом загальної культури. *Правова культура* визначається як якісний стан правової організації суспільства, реального функціонування його правової системи, що відображає досягнутий рівень розвитку в сфері правового регулювання соціальних відносин.

Правову культуру варто розглядати на різних рівнях - з точки зору правової культури суспільства, правової культури соціальної (професійної групи) та індивідуальної правової культури.

Студентам необхідно знати, що **правова культура юриста** — це система професійно-правових знань, умінь і навичок, що характеризують високий ступінь правового розвитку особи і її впливів на правову культуру суспільства завдяки практичній юридичній діяльності в суворій відповідності із законом і деонтологічними вимогами.

Особливу увагу необхідно звернути на систему деонтологічних вимог, які пред'являються до юристів стосовно культури та є важливими складовими предмету науки юридичної деонтології (крім правової культури юриста): етична культура, політична культура, естетична культура, психологічна культура, екологічна культура, економічна культура, інформаційна культура. Усі ці компоненти складають – це **деонтологічний кодекс юриста**.

Крім цього, важливо визначити *структуру правової культури* юриста: 1) правова освіченість (інформованість); 2) поважне відношення до права; 3) уміння професійно користуватися правовим інструментарієм — законами й іншими актами; 4) виявляти правову активність під час виконання службових обов'язків і підкоряти свою поведінку вимогам правових норм.

Необхідно з'ясувати та охарактеризувати *основні ознаки правової культури юриста*: 1) глибокі, всебічні та фундаментальні знання теорії права та інших галузей права; 2) глибоке знання чинного законодавства та інших правових норм – джерел права України; 3) навички реалізації норм чинного законодавства та вміння їх правильно тлумачити; поважливе ставлення до права; 4) дотримання норм чинного законодавства у процесі юридичної практичної діяльності і повсякденному житті.

2. Професійне мислення юриста — вища аналітична здатність особи опосередковано й узагальнено за допомогою понять, суджень, умовиводів, що фіксуються словами, відображати істотні закономірні зв'язки правової дійсності, розв'язувати соціально-правові протиріччя. Це система інформаційно-правової насиченості юриста, що склалася завдяки установкам професійного призначення і дозволяє узагальнено орієнтуватися в конкретних професійно-правових ситуаціях дійсності.

Слід звернути увагу на основні *якості професійно-правового мислення* юриста: визначеність, оперативність; динамічність; логічність, критичність, об'єктивність, глибина, широта, гнучкість. Необхідно вміти надати характеристику кожній з цих якостей.

Важливо охарактеризувати *форми правового мислення*: правове судження; правовий умовивід; правове поняття.

3. Варто знати, що *деформації професійної свідомості юриста-практика* – це усвідомлені і неусвідомлені зміни антиправового характеру, що настали у свідомості юриста в процесі його професійної діяльності і є показником відступу від нормативів правової культури.

При вивченні даної теми особливу увагу слід приділити *формам професійної деформації свідомості юриста-практика*.

Важливим питанням є з'ясування та вивчення *шляхів подолання професійної деформації*.

4. Приступаючи до вивчення політичної культури юриста, спершу необхідно визначити, що **політична культура юриста** — це обумовлені політичними знаннями, уміннями, навичками і втілені на практиці правила (норми) його поведінки як суб'єкта політичної влади.

Нормативна основа політичної культури юриста є: 1) світоглядні норми 2) міра освоєння загальнозначущих зразків політичної діяльності й оволодіння політичними нормами-ідеями; 3) норми практичної політики — міра використання (у політичній поведінці) політичних норм-реалій, визнаних у суспільстві і державі.

Важливо знати, що **зміст політичної культури юриста** складають: 1) **політична свідомість** (політичні ідеї, цінності, установки, політична самоідентифікація, н-д, «я – лівий», я — центрист», «я – ліберал»); 2) **політичний вчинок** (участь у мітингах, демонстраціях, страйках, пікетах, партійній діяльності, політичні наслідки, політичні санкції; політична практика та ін.); 3) **політична взаємодія** (наприклад конфронтація, співробітництво, неспівробітництво з державними інститутами, політичний конфлікт, політичний авторитет, політична репутація та ін.).

5. **Структура політичної культури юриста:** 1) оволодіння політичною інформацією та знаннями; 2) уміння перетворити політичну інформованість у власний варіант політичної культури, що узгоджується з політичним режимом і культурою суспільства; сформувані ставлення до владних структур, до держави, державної влади і управління; усвідомити політичні цінності, виробити стійкі політичні орієнтації й установки; 3) реалізація установки на політичну участь у певних формах і різновидах політичної поведінки.

Необхідно знати, політична культура юриста являє собою **багаторівневий** феномен, який включає в себе: 1) світоглядні орієнтації; 2) відношення до влади; 3) відношення до політичних явищ. Студентам важливо розкрити кожен з цих рівнів.

6. Вивчаючи це питання, слід згадати, що в ст. 35 Конституції України вказано: «Кожний має право на свободу світогляду». Ця стаття відповідає ст. 19 «Загальної декларації прав людини» 1948 р.: «Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх вираження». Отже, юристу як громадянину України дано право вільно об'єднуватися в політичні партії і громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод, задоволення політичних та інших інтересів (за винятком обмежень, установлених законом в інтересах національної безпеки і суспільного порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей). Однак юристу як особі, що знаходиться на державній службі, передбачені обмеження в користуванні цим правом. Визначеним категоріям юристів законодавчо забороняється належати до політичних партій, брати участь у політичних акціях. Це невходження в суспільні об'єднання, що переслідують політичні цілі, і є **принципом політичного нейтралітету** як необхідної умови нормального функціонування демократичної держави.

Тема 4. Психологічна культура юриста-практика

1. Поняття, зміст і структура психологічної культури юриста-практика.
2. Психічний склад особи юриста-практика.
3. Система психічних властивостей юриста-практика як особи: темперамент, здатності, спрямованість, характер.
4. Психологія ділового спілкування юриста-практика і міжособистісних стосунків у службовому колективі.
5. Конфлікт у колективі, його види та стилі вирішення.

Методичні вказівки

1. Вивчення теми психологічної культури юриста потрібно розпочати із визначення того, що **психологічна культура юриста** — це система психологічних властивостей, що формуються в процесі раціонального взаємозв'язку особи юриста і вимог, що висуваються до професії юриста. Вона знаходить вираження у співвідношенні структури особи (його волі, розуму і почуття) і системи правових норм, конкретизується в юридичній практиці, характерних властивостях окремих юридичних професій, навичках і прийомах використання знань у конкретних життєвих ситуаціях в процесі спілкування, при вирішенні конфліктів і т. ін.

Студентам потрібно розкрити **зміст психологічної культури юриста**: психологічна самосвідомість (розум, інтелект, пам'ять, мислення тощо), психологічні відносини (психологічна взаємодія, психологічний конфлікт, психологічний вплив, психологічна несумісність та ін.), психологічна поведінка (психологічна установка, психологічна реакція, психологічні наслідки (стрес, афект тощо), психологічні санкції та ін.).

Структура психологічної культури юриста: 1) знання психічного складу людини, осягнення психолого-правової сутності фундаментальних категорій юриспруденції; 2) впевненість в необхідності психологічних знань для високопрофесійної діяльності; 3) вміння користуватися психодіагностикою в процесі спілкування, розкривати психічні стани різних суб'єктів у конкретних ситуаціях професійної діяльності, відчувати характер поведінки людини: клієнта, підозрюваного, обвинувачуваного та ін.; психологічно точно поводити себе під час розгляду юридичної справи.

Психологічна культура юриста класифікується на **види** в залежності від юридичної професії: психологічна культура судді; психологічна культура слідчого; психологічна культура прокурора; психологічна культура нотаріуса; психологічна культура державного виконавця та ін.

2. Психічний склад юриста-практика (як і будь-якої особи) — це система психічних явищ (психічних процесів, психічних станів, психічних властивостей), що поєднують інтелектуальні, вольові й емоційні якості.

Психічні процеси – це акти психічної діяльності, що формують образи тих суспільних умов, у яких здійснюється ця діяльність, та орієнтують на різні форми соціально-поведінкового вибору. **Психічні стани** - поточні особливості психічної діяльності, залежно від умов діяльності й особистих якостей людини, що виявляються в процесі її соціально-поведінкового вибору. **Психічні властивості** - типові для даної людини особливості психіки (темперамент; спрямованість; характер; здібності), що обумовлюють її соціально-поведінковий вибір.

Структурні елементи складу психіки особи: ***інтелект (розум); почуття (емоції); воля.***

Неодмінними супутниками інтелекту, показниками його розвиненості *мислення і пам'ять.*

Важливе значення для майбутнього працівника правоохоронних органів має визначення поняття «афект» та з'ясувати, чим він відрізняється від стресу.

3. Студент повинен знати, що система психічних властивостей особи має таку структуру: 1) **темперамент** — динаміка психічних процесів; 2) **здатності** — психічні можливості особи; 3) **спрямованість** — органічна єдність потреб, інтересів, установок, відношень, поглядів, ідей, що одночасно є і мотивами діяльності; 4) **переконання** — вища форма спрямованості; 5) **характер** — результат спрямованості особи. Потрібно розглянути кожний із вказаних елементів.

Крім цього, слід надати загальну характеристику **видів темпераментів:** сангвініка, холерика, флегматика, меланхоліка.

4. Психологія службового колективу (робочої групи) — це сукупність певних соціально-психологічних явищ, що виникають у процесі формування і функціонування групи на

основі внутрішніх зв'язків форм і засобів взаємного задоволення потреб його членів.

Психологія службового колективу (робочої групи) включає: *психологічну сумісність; психологічний клімат; засоби ділового спілкування; міжособистісні стосунки* та ін.

Студент має знати, що **ділове спілкування юристів-практиків** — це взаємодія осіб і приводу юридичної практичної діяльності, яка спрямована на її організацію і вибір найкоротших шляхів досягнення результату.

Варто звернути увагу на те, що у групі працівників юридичної сфери предметом спілкування є юридична справа.

При розгляді теми студентам особливу увагу слід звернути на вербальні (словесні) (передача інформації за допомогою мови) та невербальні засоби спілкування - передача інформації за допомогою психічного стану (міміка, поза, погляд, хода та ін.).

Процес спілкування має такі етапи: 1) встановлення контакту; 2) орієнтація в ситуації; 3) обговорення питання; 4) ухвалення рішення; 5) вихід із контакту.

Міжособистісні відносини в службовому колективі (робочій групі) — багаторівневий процес встановлення і розвитку контактів, породжуваний потребою спільної діяльності і складений із обміну інформацією, виробітку єдиної стратегії взаємодії, сприйняття і порозуміння.

5. Конфлікт в колективі — це протиріччя, яке викликане несумісністю поглядів, інтересів, цілей і потреб співробітників, що перешкоджає ефективності їхньої праці та пов'язане з негативними емоційними переживаннями.

Необхідно визначити **види конфліктів за кількісним охопленням учасників:** внутрішньо-особистісний - між родинними симпатіями і почуттям службового обов'язку керівника; міжособистісний - між керівником і його заступником із приводу посади; між співробітниками з приводу премії; між юристом і клієнтом; міжгруповий - між різноманітними соціальними групами. **Види конфліктів у групі (колективі):** *по*

горизонталі - між співробітниками, що не знаходяться в підпорядкуванні один одному; *по вертикалі* - між людьми, що знаходяться в підпорядкуванні один одному; *змішані* - між сторонами по горизонталі і вертикалі.

Студентам необхідно пам'ятати, що **конфлікти за наслідками** для службового колективу можуть бути конструктивні (позитивні) і деструктивні (негативні).

При вивченні даної теми важливо вивчити **стадії конфлікту**: 1) визрівання потенційного конфлікту (*виникнення об'єктивної конфліктної ситуації*); 2) переростання конфлікту з потенційного в реальний (*настання об'єктивної конфліктної ситуації*); 3) стадія конфліктних дій: загострення емоційного фону протікання конфліктів.; 4) стадія зняття або вирішення конфлікту: здійснюється за рахунок перетворення ситуації або внаслідок зміни уявлень (образів конфліктної ситуації), наявних у сторін.

Тема 5. Етична та естетична культура юриста

1. Поняття, зміст і структура етичної культури юриста. Кодекс професійної етики юриста. Професійний обов'язок юриста
2. Моральна деформація юриста-практика і її причини. Моральна відповідальність
3. Поняття, зміст і структура естетичної культури юриста-практика. Форми прояву естетичної культури юриста
4. Службовий етикет юриста. Традиції і ритуали в юридичній практиці
5. Держава і професійно-правова символіка. Вимоги до дизайну і ергономіки в юридичних установах
6. Естетичні вимоги щодо оформлення правових документів

Методичні вказівки

1. Опанування цієї теми необхідно почати з того, що **етична культура юриста** — це система моральних принципів і норм, які сформувалися як результат почуттів, знань, потреб, переконань, що виражають у моральній поведінці юриста гармонію внутрішніх переконань і їх зовнішніх проявів.

Зміст етичної культури юриста складають: 1) **моральна свідомість** (моральні цінності, принципи і норми моралі; ідеали: добро, зло, чесність, обов'язок, гідність, совість тощо, відповідно до яких відбувається самооцінка особи); 2) **моральна поведінка** (моральний вчинок, моральні наслідки, моральна практика); 3) **моральні відносини** (моральна взаємодія, моральна репутація, моральний авторитет, моральний конфлікт).

Структура економічної культури юриста включає: 1) наявність етичних почуттів, знань, потреб; 2) перетворення етичних почуттів, знань, потреб у моральні переконання, звички морального оцінювання чужої поведінки; 3) готовність діяти, керуючись етичними знаннями і переконаннями, тобто чинити морально, по совісті.

Важливо пам'ятати, що **основне етичне правило юриста** — робити для клієнта все, що не заборонено законом, щоб він був спроможний зробити для себе сам, маючи для цього необхідні знання і навички, властиві юристу-фахівцю.

Кодекс професійної етики юриста — це система моральних принципів, що лежать в основі діяльності юриста, є його світоглядним і методологічним орієнтиром. Вони становлять зміст кодексу професійної етики юриста.

До **основних моральних принципів юриста** відносяться: 1) верховенства права; 2) гуманне ставлення до людини; 3) порядність; 4) довіра; 5) правдивість; 6) чесність; 7) співчуття; 8) турботливість; 9) сумлінність; 10) самовідданність. Студентам варто розрити зміст кожного з цих принципів.

Професійний обов'язок юриста — це сукупність нормативів (вимог) правового і морального характеру, якими він повинен керуватися як у практичній юридичній діяльності під час здійснення службових повноважень, так і в повсякденному житті, поза служби.

Необхідно звернути уваги, на те що, професійний обов'язок ширше поняття «службовий обов'язок», що пов'язаний з виконанням професійних зобов'язань. Наприклад, затримка злочинця працівником поліції, який не знаходиться на службі, є його **професійним обов'язком**.

Необхідно виділити **основні риси професійного обов'язку**: 1) має об'єктивну і суб'єктивну сторони; 2) визначається взаємодією норм права і норм моралі; 3) не збігається з юридичним зобов'язанням; 4) передбачає самодисципліну; 5) визначається внутрішніми і зовнішніми моральними факторами: совістю, гідністю, честю, репутацією, що впливають на його професійну кар'єру.

2. Важливим для студента є з'ясування, що **моральна деформація юриста** – це спотворення та руйнування системи моральних принципів юридичної діяльності, її моральна збитковість.

В основі моральної деформації юриста лежать зовнішні та внутрішні причини. К **зовнішнім причини** відносяться: 1) переоцінка відношення до ролі матеріальних стимулів праці, їх превалювання над морально-правовими орієнтирами в суспільстві; 2) криза ідеалів, невизначеність ідеологічної основи розвитку суспільства; 3) правовий і моральний нігілізм у суспільстві; 4) соціальна нестійкість у суспільстві; 5) слабка забезпеченість соціально-економічних прав і свобод людини; 6) корумпованість вищих посадових осіб у системі влади і управління; 7) недосконалість законодавства та ін. **Внутрішніми причинами** моральної деформації юриста-практика є: 1) великий обсяг роботи, особливо у юристів правоохоронних органів, і відсутність контролю над виконавцями; 2) низький рівень

морального виховання у сім'ях, школах та професійних колективах; 3) низький рівень кваліфікації, його невідповідність займаній посаді; 4) незадоволеність матеріальною винагородою за роботу та просуванням по службі; 5) незадоволеність результатами вирішення юридичної справи у зв'язку з корумпованістю деяких чиновників; 6) послаблення в деяких колективах почуття ділового товариства, підміна товариства «круговою порукою»; 7) нездатність протистояти негативному впливу з боку злочинного середовища, з яким вимушені спілкуватися юристи в процесі вирішення юридичної справи та ін.

Студентам необхідно пам'ятати, що на перешкоді моральної деформації повинна стояти **совість** – це моральна відповідальність юриста-практика.

Моральна відповідальність юриста-практика – це постійна необхідність відповідати за свої дії, вчинки, поведінку, відносини у процесі практичної юридичної діяльності.

Якщо умовно розділити моральну відповідальність на внутрішню (совість) і зовнішню (суспільні санкції), то центр її ваги припадає на відповідальність юриста-фахівця перед собою. Разом з тим, в силу специфіки роботи більшості юристів-практиків, вони знаходяться під пильним контролем суспільства, особливо в умовах побудови демократичної держави, коли люди не бояться відкрито критикувати чиновника будь-якого рангу, якщо він протиставляє особисті інтереси суспільним. У таких умовах, юрист, який порушує норми моралі, повинен нести моральну відповідальність перед колегами і суспільством в цілому.

3. Для вивчення цієї теми студентам спочатку потрібно визначити, що **естетична культура юриста-практика** – це система почуттів, знань, умінь і навичок, що виражають ступінь оволодіння прекрасним і виявляються в поведінці юриста під час виконання своїх професійних повноважень.

Зміст естетичної культури юриста складають: 1) **естетична свідомість** (естетичні почуття, ідеї, настанови, смак);

2) **естетична поведінка** (естетичний вчинок, естетичні наслідки, естетична практика); 3) **естетичні відносини** (естетична взаємодія, естетична репутація, естетичний авторитет, естетичний конфлікт).

Структура естетичної культури юриста включає: 1) наявність естетичних знань, естетичної інформованості: про прекрасне у природі, літературі, театрі, музиці, поезії, живопису й інших видів мистецтва; про красу явищ життя і професійної діяльності; 2) перетворення накопиченої інформації і естетичних знань у естетичне переконання, в уміння естетично сприймати й оцінювати як твори мистецтва, так і професійний обов'язок, усвідомлювати цінність і необхідність його «красивого» виконання; 3) готовність брати участь у створенні прекрасного, використовувати в професійно-правовій діяльності; вміння «красиво» говорити, організувати роботу, спілкуватися з колегами і клієнтами відповідно до естетичних знань і переконань (естетика поведінки, мови, одягу, робочої кімнати, документів, що оформлюються, та ін.).

Варто знати, що естетична культура юриста має **внутрішню і зовнішню** сторони. **Остання** виражається у **формах її прояву** (у *манерах поведінки, культурі промови, культурі зовнішнього вигляду, культурі організації робочого місця, культурі підготовки юридичних документів*); **внутрішня** — в змісті, тобто у вимогах сприйняття прекрасного, що є глибинними властивостями, які характеризують юриста як особу (естетичний смак та ін.). Студентам необхідно охарактеризувати кожні з цих форм.

4. Службовий етикет юриста (від фр.etiquette — ярлик, етикетка) — стійкий порядок поведінки, що виражає зовнішній зміст принципів моралі і складається із правил ввічливого і належного (відповідно до статуту) обходження в службовому колективі і суспільстві. Стійкий порядок поведінки означає сукупність устояних правил, що стосуються зовнішнього прояву

стосунків між людьми (манери, форми звертання і вітання, одяг та ін.).

Слід пам'ятати, що етикет включає правила з конкретними формами, що представляють собою єдність етичної (прояв турботи, поваги та ін.) і естетичної (краса, добірність поведінки) сторін.

Особливу увагу необхідно звернути на те, що **основним етично-естетичним правилом службового етикету юриста — почуття такту.**

Почуття такту юриста — це стан емоційного співпереживання і трудовим колективом і з кожним із його членів, уважне ставлення до особи клієнта, належна міра у виразах і вчинках. Почуття такту припускає вміння так поставити і викласти питання, щоб не викликати незручність в оточуючих. Дотримання етикету і прояв такту — це невід'ємна частина духовної культури юриста як службової особи, особливо керівника. У цьому плані керівник повинен бути зразком для своїх підлеглих.

Необхідно вияснити **форми ділового спілкування юриста**, що потребують почуття такту: 1) **повсякденний службовий контакт** (прийом відвідувачів, відвідування громадян за місцем проживання, участь у нарадах, засіданнях і т. п. — вміння слухати і непомітно спрямовувати розмову в ділове русло); 2) **специфічні форми** службового контакту (керівник і підлеглі, між колегами — наприклад, вміння робити зауваження без приниження гідності); 3) **екстремальні форми** контакту (під час обшуку, затримання і т. п. — вміння не нав'язувати своєї точки зору без достатнього обґрунтування); 4) **невербальні і неспецифічні форми** контакту (телефон, ділове листування, виступи по радіо, телебаченню і т. п. — вміння бути лаконічним, чемним і вести розмову лише по суті).

Також необхідно розкривати зміст **нормативів службового етикету юриста**, що свідчать про наявність у нього

почуття такту: коректність, стриманість, ввічливість, люб'язність, точність, самоорганізованість.

Крім того, студент повинен знати **формулу успіху юриста** який є таким: $O = (x + y + r) K$, де O — успіх; x — компетентність (професіоналізм); y — працездатність; r — вміння бути стриманим; K — коефіцієнт такту.

Що стосується традицій і ритуалів в юридичній практиці треба знати, що **традиції**— це стійкі неформальні звичаї і норми поведінки членів колективу (робочої групи), що складаються на основі загальноприйнятих умов спільної діяльності і стають для них обов'язковими. Це дотримання визначених правил поведінки, норм моралі, естетичних норм та ін. Традиції можуть бути **прогресивними** (у такому випадку їхнє дотримання є бажаним) і **негативними** (їх варто викоринювати). **Прогресивні службові і трудові традиції юристів**: готовність до самопожертви при виконанні службового обов'язку, взаємодопомога, взаємовиручка, посвячення в посаду, дотримання ритуалів, ушановування ветеранів праці, святкування Дня юриста, Дня поліції й ін. **Ритуал** — це стійкий порядок урочистого здійснення якогось заходу поведінки, який склався протягом життєдіяльності декількох поколінь, що має символічну форму і підтримується громадською думкою, звичаями та іноді законами. Ритуал, як стійкий порядок поведінки, складається протягом життєдіяльності декількох поколінь і, як сукупність обрядів, супроводжує будь-який церемоніальний акт або становить його зовнішнє оформлення. Ритуальні дії поширені в усіх сферах соціальної дійсності: військова присяга; присяга юриста, судді, прокурора, нотаріуса й інших; посвята в студенти; інаугурація президента й ін. Офіційні ритуальні форми етикету широко використовуються в сфері дипломатичних відносин: дотримання так званого дипломатичного протоколу.

5. Невід'ємною частиною естетичної культури юриста є розуміння, сприйняття і відповідне використання державної символіки, професійної емблематики, атрибутики.

Слід знати, що **символ** (від грец. «simbal», «simbalon» — знак, прикмета, ознака) — умовний, штучний знак, що представляє собою відмітну прикмету, художній образ, видиме. У широкому розумінні символ — це образ, узятий в аспекті своєї знаковості. Але це і знак, наділений всією органічністю і багатозначністю образу. Зміст «просвічується» крізь образ символу і не існує окремо від образу, він (зміст) заданий і розрахований на активну внутрішню роботу сприйманого образу, наприклад, хрест, зірка, свастика.

Юридичний символ — це штучний знак (художній образ), якому надається особливий політико-правовий зміст у результаті його створення або санкціонування державою. Його можна назвати застиглою в зовнішній речовинній формі «юридичною емоцією». Цей офіційний знак підлягає охороні з боку держави і використовується в особливому процедурному порядку, встановленому законом. Загальним символом, що прийняла юридична громадськість усього світу, можна вважати богиню правосуддя — Феміду. Її атрибути — ваги, меч — стали складовою частиною багатьох юридичних емблем.

Важливо розкривати види правових символів — за способами зовнішнього вираження: предметні (прапор, печатка юридичної особи й ін.); символи-дії (церемонія підняття прапора, інаугурація); образотворчі (герб, товарний знак); звукові (гімн, звукові сигнали на водному транспорті й ін.); світлові (сигнали світлофора); язикові — письмові й усні) та за суб'єктами права: державні; комерційних організацій; приватних осіб та ін.

Особливе значення і центральне місце серед символіки займають **державні символи**, що використовуються в обрамленні державних установ під час виконання важливих процедур відповідно до встановленого порядку, ритуалів. У ст. 20 Конституції України державними символами України визначено: Державний прапор України, Державний герб України і Державний гімн України. Порядок їх використання встановлюється законом.

Одним із важливих політико-правових атрибутів є емблема. **Емблема** (від грец. *emblema* — вставка, рельєфна прикраса) — умовне зображення поняття, ідеї; знак приналежності, власності. Емблема складається із символів і елементів (фігур), стосовно яких існує загально визнана традиція або трактування форми в міжнародному або національному масштабі. Емблеми широко використовуються в юридичній практиці. Так, терези стали центральною фігурою знака судді загальної юрисдикції. Щит і меч — складова частина емблеми прокуратури України, інших правоохоронних органів. Емблемою міністерства внутрішніх і справ України є щит із перехрещеними мечами, на якому зображений Малий герб України і стилізований восьмигранний символ МВС — кристал, абрис якого створюється 16-ма відрізками, з'єднаними під кутом 115 градусів тощо.

Студенту слід звернути увагу на **вимоги до дизайну й ергономіки** в юридичних установах. Необхідно розуміти, що до об'єктивних чинників, які впливають на результати юридичної діяльності, відноситься зовнішній вигляд будинку, приймальні, кабінету. Від них залежить ефективність праці юриста, питання оптимізації умов праці, що роблять її високопродуктивною, забезпечують працівнику необхідні зручності, зберігають його сили, здоров'я і працездатність. Ці чинники також впливають на психологічний стан людей, котрі звертаються до юриста за правовою допомогою. Тобто вони створюють в цілому обстановку ділової активності, з одного боку, і приємного комфорту, з іншого.

Основними вимогами, що пред'являються до кабінету є: 1) достатні розміри приміщення (наприклад кабінет слідчого — окрема кімната прямокутної форми площею не менше 12 м², по можливості не вище другого поверху будинку); 2) оптимальна освітленість і правильне її сполучення з кольором стін і меблів; 3) можливість регулювання мікроклімату; 4) відповідна оснащеність охороною і пожежною сигналізацією, непомітною для ока відвідувача; 5) обмежений шумовий фон (не повинен

перевищувати 40— "Ш децибел); б) зручне розташування комп'ютерної та іншої оргтехніки тощо.

Студенту необхідно знати особливості вимог до приміщення нотаріусу, розміщення меблів в кабінеті слідчого, судді, прокурора, освітленості робочого місця і кабінету в цілому, колірних оформлень службових приміщень та предметів, що знаходяться в кабінеті юриста, порядку на робочому місці та чистоті в кабінеті.

6. При вивченні цього питання, варто дати визначення правового документу — це передбачена законом матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення правової інформації шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці або на іншому носії.

До **видів документів** відносяться: 1) первинний — містить первинну інформацію; 2) вторинний — підготовлений в результаті аналізу й опрацювання інформації, що міститься в первинному документі і характеризує його зміст.

Необхідно пам'ятати, що всі документи повинні відповідати загальним **вимогам, що ставляться до будь-яких індивідуально-правових (правозастосовчих) актів** — бути законними, обґрунтованими, мотивованими, справедливими, грамотно й естетично оформленими. Процесуальний акт, складений з істотним порушенням вимог закону щодо його змісту і форми, **позбавляється юридичної чинності**.

Студенту важливо звернути увагу на вимоги щодо вибору паперу, шрифту, чорнил, стилю оформлення правових документів, акуратності, правильного розташування тексту, розміщення реквізитів тощо. Також слід ознайомитись із змістом вимог Єдиної державної системи діловодства.

Тема 6. Економічна та екологічна культура юриста

1. Поняття, структура і зміст економічної культури юриста
2. Поняття, зміст і структура екологічної культури юриста
3. Роль юриста в правовому забезпеченні відповідності екологічним правам екологічних обов'язків

Методичні вказівки

1. Розпочинаючи вивчення цієї теми, варто знати, що **економічна культура юриста** — це система економічних знань, умінь і навичок, що дозволяють реалізовувати економічні права й економічно обґрунтовано виконувати професійні обов'язки.

Формування економічної культури юриста продиктовано економічною політикою держави, спрямованою на мобілізацію зусиль усіх професіоналів для піднесення української економіки і підтримки вітчизняного товаровиробника. Внесок юриста-професіонала в реалізацію економічної політики держави полягає в тому, щоб: 1) приймати правові рішення в області економіки на професійному рівні; 2) запобігати правопорушенням в економічній сфері.

Зміст економічної культури юриста складають: 1) **економічна свідомість** (економічні ідеї, цінності, установки); 2) **економічна поведінка** (економічний вчинок, економічні наслідки, економічна практика); 3) **економічні відносини** (економічна взаємодія, економічний договір, економічний авторитет, економічний конфлікт).

Структура економічної культури юриста включає: 1) оволодіння знаннями економічної теорії і законодавства в області економіки, широка інформованість про економічне життя суспільства, його закономірності, права і обов'язки громадян як учасників економічних відносин; 2) усвідомлення цінності і необхідності економічних знань; переконаність у доцільності

економічних реформ ринкового типу, піднятті економічного рівня країни, звільненні економіки від тіньових структур і утвердженні її стабільності, охорони і захисту економічних прав і свобод громадян; 3) уміння використовувати економічні знання в професійно-правовій діяльності, брати участь на професійному рівні в недопущенні і припиненні зловживань у системі економіко-правових відносин.

Важливо знати, що першорядне значення має знання юристом **економічних прав**, тобто суб'єктивних прав в області економіки, у сфері економічних (майнових) відносин. **До цих прав належать** право приватної власності, право на підприємницьку діяльність, право громадян на користування: а) природними об'єктами права власності народу; б) об'єктами права державної і комунальної власності.

Також для юриста важливе знання основ: 1) **мікроекономіки** — на рівні людини, родини, підприємства, фірми; 2) **макроекономіки** — уявлення про економіку як про цілісну єдину систему, тобто про процеси виробництва, розподілу, споживання товарів, благ, послуг у масштабах регіонів, країни, світу.

2. Щоб розрити зміст цього питання, спершу треба знати, що **екологічна культура юриста** (екологія — від греч. oikos — будинок, природа, батьківщина, logos — навчання, знання) — це система екологічних знань, умінь і навичок, що дозволяють реалізувати екологічні права й обов'язки, виступати охоронцем природного навколишнього середовища.

Зміст екологічної культури юриста складають: 1) **екологічна свідомість** (екологічні ідеї, цінності, установки); 2) **екологічна поведінка** (екологічний вчинок, екологічні наслідки, екологічна практика); 3) **екологічні відносини** (екологічна взаємодія, екологічний конфлікт).

Структура екологічної культури юриста включає: 1) оволодіння екологічними знаннями, широка інформованість про стан навколишнього природного середовища і її впливу на

здоров'я населення; 2) усвідомлення цінності і необхідності екологічних знань, переконаність у необхідності оздоровлення навколишнього природного середовища, попередження і зменшення наслідків, шкідливих для людини і навколишнього середовища; 3) уміння використовувати екологічні знання в професійно-правовій діяльності; участь у системі конкретних екологічних відносин, у діяльності по екологічній безпеці і здатність передбачати наслідки своєї участі в ній.

Також, студентам важливо знати, що Україна приєдналася до процесу національно-правового регулювання, що відбувається у світі, збереження якості навколишнього середовища. Чорнобильська катастрофа поставила на перше місце проблему збереження генофонду свого народу. У 1991 р. було створене Міністерство охорони навколишнього природного середовища України (нині Міністерство екології і природних ресурсів України). З його ініціативи в 1991 р. прийнятий Закон про охорону навколишнього природного середовища, у якому викладена **екологічна політика держави**: збереження сприятливого для існування живої і неживої природи навколишнього середовища; захист життя і здоров'я населення від негативного впливу, викликаного забрудненням навколишнього природного середовища; досягнення гармонічної взаємодії суспільства і природи, охорона, раціональне використання і відтворення природних ресурсів. Відповідно до наміченої політики відбувається розробка пакета законів і нормативних актів з екологічних проблем. Основними стали закони про охорону навколишнього природного середовища, охорону атмосферного повітря, охорону і використання тваринного світу, Земельний, Лісовий і Водний кодекси, Кодекс про надра й інші акти, що забезпечують природокористування і гласність використання природних ресурсів.

Законом кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан навколишнього середовища, про якість хар-

чових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена.

Законом кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан навколишнього середовища, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. **Юрист зобов'язаний** охороняти право громадянина на одержання у встановленому порядку повної і достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища і його вплив на здоров'я населення. **Крім того**, ст. 66 Конституції України, проголошує: кожний зобов'язаний не заподіювати шкоди природі, культурній спадщині, відшкодовувати заподіяні їм збитки. **Юрист—працівник екологічних правоохоронних органів, зобов'язаний** вимагати від громадян обережності, охороняти і раціонально використовувати природні багатства; дотримуватися вимог екологічної і пожежної безпеки; не порушувати екологічні і законні інтереси інших суб'єктів; охороняти ліс від пожеж і самовільної вирубки; раціонально використовувати й обробляти свої земельні ділянки й ін. Тобто громадянин не може робити нічого такого, що могло б призвести до знищення екологічних зв'язків і середовища проживання людей у цілому.

3. Студенту потрібно знати, що **екологічні права** — це можливості (свободи) користуватися природним середовищем як природним середовищем проживання. Це права — на сприятливе навколишнє середовище; охорону здоров'я від впливу небезпечної екологічної обстановки; відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю і майну екологічними правопорушеннями; на природокористування й ін. Узагальнено екологічні права можна назвати правом людини на екологічну безпеку, яке виключає негативний вплив загроз техногенного або природного характеру на її здоров'я і життя.

Екологічні обов'язки — це юридичні необхідності зберігати природне середовище як природне середовище для проживання, і нести відповідальність за недотримання норм,

установлених державою. У різних сферах природокористування обов'язки громадян урегульовані з різним ступенем деталізації і конкретизації; від їхнього дотримання багато в чому залежить стан забезпечення відповідних екологічних прав громадян. До обов'язків громадян відноситься насамперед дотримання стандартів — системи технічних вимог і норм, що регламентують людську діяльність стосовно навколишнього середовища. Вимоги по охороні навколишнього середовища мають **відповідати трьом видам стандартів**: загальнотехнічним, стандартам на групу однорідної продукції й стандартам на конкретні види продукції. Студентам варто розкрити зміст цих видів стандартів.

Рівень і якість екологічної культури юриста визначаються ефективністю правового забезпечення додержання всіма громадянами і посадовими особами екологічних прав і виконання покладених на них екологічних обов'язків, тобто **відповідністю екологічним правам екологічних обов'язків**.

Тема 7. Дисциплінарна відповідальність юристів-практиків

1. Загальні правила притягнення юристів-практиків до дисциплінарної відповідальності.
2. Дисциплінарна відповідальність суддів.
3. Дисциплінарна відповідальність працівників прокуратури.
4. Дисциплінарна відповідальність адвокатів.
5. Дисциплінарна відповідальність працівників нотаріату.
6. Дисциплінарна відповідальність поліцейських.

Методичні вказівки

1. У процесі вивчення теми «Дисциплінарна відповідальність юристів-практиків» слід з'ясувати, що підставою юридичної (дисциплінарної) відповідальності юриста (державного службовця) є вчинення дисциплінарного проступку — протиправної, винної (умисно або з необережності) дії або бездіяльності — порушення трудової (службової) дисципліни внаслідок невиконання або неналежного виконання своїх трудових (службових) обов'язків; порушення заборон і обмежень, зловживання правами; вчинення проступку, що порочить його як державного службовця і дискредитує державний орган.

Студентам слід знати **загальні правила притягнення юристів до дисциплінарної відповідальності:**

1) за дисциплінарний проступок може бути накладене тільки одне дисциплінарне стягнення;

2) дисциплінарне стягнення накладається, як правило, не пізніше шести місяців з моменту вчинення проступку і не пізніше одного місяця з моменту його виявлення;

3) дисциплінарне стягнення (письмове) вважається знятим у випадку відсутності нового стягнення протягом одного року з дня його накладення, усне — по закінченні одного місяця;

4) дисциплінарне стягнення може бути зняте достроково відповідною комісією;

5) рішення про накладення дисциплінарного стягнення може бути оскаржене у вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію, вищий державний орган або в судовому порядку.

Основні стадії дисциплінарного провадження: 1) перевірка даних про дисциплінарний проступок; 2) відкриття дисциплінарного провадження; 3) розгляд дисциплінарної справи; 4) ухвалення рішення (про накладення дисциплінарного стягнення або відмову в його накладенні). **Факультативні стадії:** 1) виконання рішення по дисциплінарній справі; 2) оскарження рішення в справі у відповідні органи.

Варто звернути увагу на те, що **загальними видами дисциплінарних стягнень**, які застосовуються до юристів, є: 1)

попередження; 2) догана; 3) зниження кваліфікаційного класу (чину, рангу); 4) зниження в посаді; 5) звільнення з посади; 6) призупинення на певний строк дії свідоцтва (ліцензії) про право на заняття юридичною діяльністю (зокрема, щодо нотаріусів і адвокатів); 7) анулювання свідоцтва (ліцензії) про право на заняття юридичною діяльністю.

2. При розгляді питання про дисциплінарну відповідальність суддів, потрібно визначити: підстави дисциплінарної відповідальності судді, які встановлені статтею 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»; хто має право на звернення з дисциплінарною скаргою щодо судді (стаття 107); орган, що здійснює дисциплінарне провадження щодо судді (стаття 108).

Студентам необхідно вивчити, що до суддів відповідно до статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» може застосовуватися дисциплінарне стягнення у виді: 1) попередження; 2) догани - з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця; 3) суворої догани - з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців; 4) подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя - з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов'язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді; 5) подання про переведення судді до суду нижчого рівня; 6) подання про звільнення судді з посади.

3. Дисциплінарна відповідальність працівників прокуратури регулюється Законом України «Про прокуратуру».

Студентам потрібно знати, які підстави для притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності (стаття 43) та види

дисциплінарних стягнень застосуються до працівників органів прокуратури (стаття 49 Закону України «Про прокуратуру»). Дисциплінарними стягненнями є: 1) догана; 2) заборона на строк до одного року на переведення до органу прокуратури вищого рівня чи на призначення на вищу посаду в органі прокуратури, в якому прокурор обіймає посаду (крім Генерального прокурора); 3) звільнення з посади в органах прокуратури.

4. Дисциплінарна відповідальність адвокатів регулюється розділом VI Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Потрібно розкрити загальні умови дисциплінарної відповідальності адвоката (стаття 33), підстави для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності (стаття 34), види дисциплінарних стягнень, строк застосування дисциплінарних стягнень (стаття 35).

За вчинення дисциплінарного проступку до адвоката може бути застосовано одне з таких дисциплінарних стягнень: 1) попередження; 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року; 3) для адвокатів України - позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, а для адвокатів іноземних держав - виключення з Єдиного реєстру адвокатів України.

5. Випадки, в яких може бути анульовано свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю визначені статтею 12 Закону України «Про нотаріат». Питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю розглядається Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату за поданням Міністерства юстиції України, його територіальних органів або Нотаріальної палати України у випадках, визначених цим Законом.

Важливо визначити підстави зупинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса за Законом України «Про нотаріат» (стаття 29¹), підстави припинення нотаріальної

діяльності приватного нотаріуса (стаття 30). Види дисциплінарної відповідальності працівників нотаріату: попередження; догана.

6. Дисциплінарна відповідальність поліцейських регулюється Дисциплінарним статутом Національної поліції України, затвердженим Законом України від 15.03.2018 року. До поліцейських можуть застосовуватися такі види дисциплінарних стягнень: 1) зауваження; 2) догана; 3) сувора догана; 4) попередження про неповну службову відповідність; 5) пониження у спеціальному званні на один ступінь; 6) звільнення з посади; 7) звільнення із служби в поліції (стаття 13).

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

До самостійної роботи студентів щодо вивчення дисципліни «Юридична деонтологія» включаються:

обов'язкове знайомство з науковою літературою відповідно зазначених у програмі тем;

внесення до конспекту розгорнутого плану відповіді на встановлені питання до кожного семінарського заняття, згідно програми курсу;

обов'язкове конспектування матеріалів до тем, винесених на самостійний розгляд студентів, згідно тематичного плану дисципліни;

консультації з викладачем протягом семестру;

пошукова робота з Інтернет - ресурсами;

підготовка та виконання індивідуальних завдань у вигляді есе, рефератів.

підготовка до іспиту.

Виконуючи самостійну роботу, студент знайомиться з рекомендованою в робочій програмі курсу та силабусі літературою, яку він бере в бібліотеці чи в Інтернет - ресурсах. Прочитані матеріали студент акумулює у власному конспекті у вигляді коментарів та нотаток до кожного пункту плану семінарського заняття та до окремих тем, винесених на самостійне ознайомлення.

Конспект із виконаним завданням подається викладачу на перевірку під час проведення відповідного семінарського заняття, або в інший, визначений викладачем час.

Загальний підсумок самостійної роботи з вивчення курсу студент показує під час складення іспиту.

Питання з кожної теми, які треба розглянути та законспектувати, вказані нижче.

Методичні вказівки для підготовки реферату

Відповідно до навчального плану студенти виконують контрольну роботу з дисципліни «Юридична деонтологія» у вигляді реферату на одну із запропонованих вище тем.

Реферат з навчальної дисципліни є результатом самостійної роботи студента навчально-пошукового характеру. Підготовка реферату має обов'язково погоджуватися з викладачем.

Реферат повинен мати титульний лист, вступ, основні розділи (2–4), висновки, список використаних джерел. Цитати, фактичні і статистичні матеріали, наведені в тексті, обов'язково мають супроводжуватися посиланнями на використані джерела.

При написанні реферату слід дотримуватися наступних вимог:

1. Обов'язковою умовою написання реферату є план, що складається не менше, ніж з 3-х пунктів, а також вступ та висновки, які повинні виражати власне ставлення студента до обраної теми.

2. Робота має мати обсяг не менш 10-ти друкованих сторінок тексту.

3. Друкування тексту - за допомогою комп'ютера здійснюється через 1,5 міжрядкових інтервали, 14 кегль, шрифт Times New Roman. Поля: зліва - 30 мм; праворуч - 10-15 мм; вгорі і знизу - 20 мм.

4. Усі сторінки, окрім титульної мають бути пронумеровані (якщо в рефераті є додатки, то вони не підлягають нумерації).

5. Літературних джерел повинно бути використано не менше 6-7.

Тематика та питання до самостійної підготовки та

індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми
1	<p>Тема 1. Юридична деонтологія як наука і навчальна дисципліна</p> <p>1. Місце і соціальне призначення юриста в суспільстві та державі. 2. Сфери прикладання праці юриста. Престиж юридичної професії</p> <p>Реферат Історія розвитку юридичної деонтології як науки</p>
2	<p>Тема 2. Основні види професії «юрист»</p> <p>1. Професіограма судді загального суду 2. Професіограма нотаріуса 3. Професіограма адвоката 4. Професіограма прокурора 5. Професіограма слідчого 6. Професіограма юрисконсульта 7. Професіограма державного виконавця</p> <p>Реферат Деонтологічний портрет юриста</p>
3	<p>Тема 3. Правова та політична культура юриста</p> <p>1. Міжнародні стандарти професійної діяльності юриста. 2. Принципи політичного плюралізму та політичного нейтралітету у професійній діяльності юриста</p> <p>Реферат Деформація правової свідомості юриста</p>
4	<p>Тема 4. Психологічна культура юриста-практика</p> <p>1. Психологічна сумісність і психологічний клімат у службовому колективі. Конфлікт у колективі, його види та стилі вирішення</p> <p>Реферат Психологія ділового спілкування юриста-практика і міжособистісних стосунків у службовому колективі.</p>
5	<p>Тема 5. Етична та естетична культура юриста</p> <p>1. Традиції і ритуали в юридичній практиці. Зовнішній вигляд юриста. 2. Держава і професійно-правова символіка</p> <p>Реферат</p>

	Моральна деформація юриста-практика і її причини
6	<p>Тема 6. Економічна та екологічна культура юриста</p> <p>1. Юрист в сучасному економічному просторі</p> <p>2. Роль юриста в правовому забезпеченні відповідності екологічних обов'язків</p> <p>Реферат</p> <p>Економічна цінність юриста</p>
7	<p>Тема 7. Дисциплінарна відповідальність юристів-практиків</p> <p>1. Дисциплінарна відповідальність адвоката</p> <p>2. Дисциплінарна відповідальність поліцейських</p> <p>Реферат</p> <p>Співвідношення юридичної та дисциплінарної відповідальності юриста.</p>
	Всього

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Поняття, ознаки і предмет юридичної деонтології
2. Місце юридичної деонтології у системі суспільних і юридичних наук
3. Методи юридичної деонтології
4. Функції і принципи юридичної деонтології
5. Передумови виникнення і етапи розвитку юридичної деонтології
6. Нормативні основи юридичної деонтології
7. Професія юрист: поняття, основні ознаки
8. Фахи професії за родом діяльності. Основні види професії юрист
9. Правовий статус судді. Вимоги щодо суддів місцевого суду. апеляційного суду. вищого спеціалізованого суду. Верховного Суду. Конституційного Суду України
10. Правовий статус адвоката. Вимоги щодо несумісності адвоката. Стажист адвоката
11. Правовий статус нотаріуса. Помічник нотаріуса
12. Юрисконсульт
13. Державний виконавець
14. Працівник органів реєстрації актів громадянського стану
15. Правовий статус прокурора. Вимоги до кандидатів на посаду прокурора
16. Правовий статус поліцейського
17. Слідчий. Дізнавач. Оперативний працівник правоохоронних органів
18. Працівник державної кримінально-виконавчої служби
19. Правова культура юриста і культурний стиль його професійної поведінки
20. Професійне мислення юриста
21. Деформації професійної свідомості юриста-практика: шляхи подолання

22. Поняття та зміст політичної культури юриста
23. Структура та рівні політичної культури юриста
24. Принципи політичного нейтралітету у професійній діяльності юриста
25. Поняття, зміст і структура психологічної культури юриста-практика
26. Психічний склад особи юриста-практика
27. Система психічних властивостей юриста-практика як особи: темперамент, здатності, спрямованість, характер
28. Психологія ділового спілкування юриста-практика і міжособистісних стосунків у службовому колективі
29. Конфлікт у колективі, його види та стилі вирішення
30. Поняття, зміст і структура етичної культури юриста. Кодекс професійної етики юриста. Професійний обов'язок юриста
31. Моральна деформація юриста-практика і її причини. Моральна відповідальність
32. Поняття, зміст і структура естетичної культури юриста-практика. Форми прояву естетичної культури юриста
33. Службовий етикет юриста. Традиції і ритуали в юридичній практиці
34. Держава і професійно-правова символіка. Вимоги до дизайну і ергономіки в юридичних установах
35. Естетичні вимоги щодо оформлення правових документів
36. Поняття, структура і зміст економічної культури юриста
37. Поняття, зміст і структура екологічної культури юриста
38. Роль юриста в правовому забезпеченні відповідності екологічним правам екологічних обов'язків
39. Загальні правила притягнення юристів-практиків до дисциплінарної відповідальності
40. Дисциплінарна відповідальність суддів

41. Дисциплінарна відповідальність працівників прокуратури
42. Дисциплінарна відповідальність адвокатів
43. Дисциплінарна відповідальність працівників нотаріату
44. Дисциплінарна відповідальність поліцейських

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : Навч. посіб. К.: Знання, 2008. 495 с.
2. Осауленко О. І. Юридична деонтологія: навч. посіб. К. : Істина, 2008. 224 с.
3. Скакун О. Ф. Юридична деонтологія: підручник. Перек. з рос. Харків: Еспада, 2008. 400 с.
4. Сливка С. С. Юридична деонтологія : підруч. Вид. 2-є, перероб. і доп. К. : Атіка, 2012. 296 с.
5. Юридична деонтологія : підруч. Вид. 2-ге. Ткаченко В. Д. та ін. ; за ред. В. Д. Ткаченка. Х., Одіссей, 2008. 256 с.

Допоміжна

6. Битяк Ю. П. Моральні та правові вимоги до поведінки державних службовців. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2477/1/Bytyak_26.pdf
7. Бралатан В. П. Професійна етика: навч. посібник / В. П. Бралатан, І. В. Гуцаленко, Н. Г. Зdirko. К. : Центр учбової літератури, 2011. 251 с.
8. Бризгалов І.В. Юридична деонтологія: Короткий курс лекцій. К.:МАУП, 2015. 48 с.
9. Гапотій В. Д., Мінкова О. Г. Юридична деонтологія: навчальний посібник. Мелітополь: ФОП Однорог Т. В., 2018. 146 с.
URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/4583>
10. Даниленко Ю. С. Правила етичної поведінки державних службовців: поняття і сутність. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2019. № 2. URL: http://jes.nuoua.od.ua/archive/2_2019/7.pdf
11. Москвич Л. М. Правила професійної етики правника: професійний обов'язок vs юридичного зобов'язання / Етика

правника: збірка тез доповідей і повідомлень учасників круглого столу (21 листопада 2019 р.) / за ред. Т. Б. Вільчик, Я. О. Ковальової. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. С. 15-18.

12. Правила етичної поведінки державних службовців (досвід країн Європейського Союзу та США). URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29069.pdf>

13. Серих О. В. Нормативно-правові засади професійної етики юриста. *Сучасне правотворення: питання теорії та практики*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 4–5 червня 2021 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2021. С. 14-16.

14. Серих О. В. Проблемні питання правового регулювання етичної поведінки юриста. *Юридична наука: виклики і сьогодення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 11–12 червня 2021 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2021. С. 10-13.

15. Серих О. В. Професійна етика державних службовців: поняття, особливості. *Нове українське право*. 2021. Вип. 4. С. 104-111.

16. Янюк Н. Актуальні проблеми у регулюванні питань професійної етики публічних службовців. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2014. Вип. 59. С. 194-199.

Нормативно-правові акти:

17. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР : URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 13.09.2021).

18. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. (в ред. Закону № 2147-VIII від 03.10.2017 р.).

19. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI.

20. Про Службу безпеки України : Закон від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII.

21. Про нотаріат : Закон від 2 верес. 1993 р. № 3425-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39.
22. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2365-ІІІ.
23. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон від 5 лип. 2012 р. № 5076-ВІ
24. Про вищу освіту: Закон від 1 лип. 2014 р. № 1556-ВІІ
25. Про прокуратуру : Закон від 14 жовт. 2014 р. № 1697-ВІІ.
26. Про Національну поліцію: Закон від 2 лип. 2015 р. № 580-ВІІІ.
27. Про державну службу: Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-ВІІІ.
28. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1403-ВІІІ.
29. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-ВІІІ.
30. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 груд. 2016 р. № 1798-ВІІІ.
31. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 лип. 2017 р. 2136-ВІІІ.
32. Про освіту: Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-ВІІІ.
33. Дисциплінарний статут Національної поліції України: затв. Законом України від 15 берез. 2018 р. № 2337-ВІІІ.
34. Дисциплінарний статут прокуратури України: затв. Постановою Верховної Ради України від 6 листоп. 1991 р. № 1796-ХІІ.
35. Інструкція про порядок проведення атестування поліцейських: затв. Наказом МВС України від 17 листоп. 2015 р. № 1465. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1445-15#Text>
36. Правила етичної поведінки поліцейських : затв. Наказом МВС України від 9 листопада 2016 р. № 1179. *Офіційний вісник України*. 2017. № 2.
37. Порядок допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною

комісією нотаріату: затв. Наказом Міністерства юстиції України від 28 лип. 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11#n18>

38. Правила етичної поведінки працівників апарату Міністерства юстиції України та його територіальних органів: затв. Наказом Міністерства юстиції України 21 вересня 2017 р. № 2952/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1164-17>

39. Кодекс професійної етики працівника державної податкової служби України: затв. Наказом ДПА України від 7 лют. 2006 р. № 59 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0059225-06#Text>

40. Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: затв. Наказом Національного агентства України з питань державної служби від 5 серп. 2016 р. № 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16>

41. Правила етичної поведінки в органах Державної фіскальної служби: затв. Наказом ДФС України від 3 квіт. 2019 р. № 257. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/nakazi-pro-diyalnist/73330.html>

42. Правила етичної поведінки в органах Державної податкової служби: затв. Наказом Державної податкової служби України 2 верес. 2019 р. № 52. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0052872-19>

43. Кодекс етичної поведінки працівників Національного агентства з питань запобігання корупції: затв. Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції 17 трав. 2019 р. № 1382. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0625-19>

44. Про затвердження Кодексу поведінки працівників, до функціональних обов'язків яких належить здійснення управління кордонами: наказ МВС України, МЗС України, Мінфіну України, Держприкордонслужби, ГУ Держслужби України від 05 лип. 2011 р. № 330/151/809/434/146. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0922-11>

45. Порядок проходження прокурорами атестації: затв. Наказом Генеральної прокуратури України від 3 жовт. 2019 р. № 221. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0221900-19#Text>
46. Кодекс професійної етики судді, затверджений V з'їздом суддів 24 жовт. 2002 р. *Вісник Верховного Суду України*. 2002. № 5 (33)
47. Положення про Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури: затв. Установчим з'їздом адвокатів України 17 лист. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0004418-12>
48. Кодекс суддівської етики: затв. XI черговим з'їздом суддів України від 22 лют. 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13>
49. Правила поведінки працівника суду: затв. Рішенням Ради суддів України від 6 лют. 2009 р. № 33. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr033414-09>
50. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 черв. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17>

Інформаційні ресурси

51. Безкоштовна бібліотека підручників. URL: <http://www.info-library.com.ua/books.html>
52. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського : веб-сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
53. Он-лайн бібліотека. URL: <http://www.lib.com.ua>.

Н.Б. Арабаджи

ЮРИДИЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

**Підписано до друку _____ . Формат 60x90x16
Виготовлено з наданням оригіналу макету
Папір друкарський, ____ д.а. наклад 50 прим.**